

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра методології та методів соціологічних досліджень

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
Пост-міграційні наміри українців в умовах російсько-української війни

Спеціальність: 054 «Соціологія»
Освітня програма: «Соціологія»
Освітній ступінь: бакалавр
Кваліфікація: бакалавр з соціології

Автор:
Бенько Дмитро Роланович,
студент 4 курсу

Наукова керівниця:
Сальнікова Світлана Анатоліївна,
кандидатка соціологічних наук, доцентка

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри методології та методів соціологічних досліджень
Протокол № 15 від «17» червня 2022 р.
Зав. кафедри _____ доц. Микола СИДОРОВ

Київ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІГРАЦІЙ.....	5
1.1. Міграція: визначення поняття, види, наміри і виміри	5
1.2. Наукові підходи до вивчення міграцій: соціологічний vs міждисциплінарний.....	7
1.3. Класифікація міграцій. Міграція через війну (біженство).....	11
Висновки до 1 розділу	17
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР МІГРАЦІЙ	19
2.1. Міграційні процеси в Україні	19
2.2. Вимушена міграція по причині війни: статистика, прогнози, оцінки	26
2.3. Дослідження пост-міграційних намірів українців за кордоном.....	30
Висновки до Розділу 2	39
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТОК.....	49

ВСТУП

Актуальність теми. Міграція населення в сучасному світі є важливою темою для вивчення. 100 млн. біженців у світі – таку цифру озвучули в ООН у травні 2022 року. Стільки людей були змушені покинути свої домівки тікаючи від порушень прав людини, насильства та переслідувань станом на 2022 рік. Окрім того, велика кількість людей покидає свій дім у пошуках кращого життя та по причині різних факторів – економічних, політичних, релігійних, культурних, освітніх тощо.

В Україні тема міграції населення, упродовж незалежності, набула актуальності та стала важливою проблемою для вивчення і вирішення. Мільйони людей, в різний період часу, були змушені їхати з України в різні країни Європейського союзу і не тільки. Перш за все, з метою пошуку оплачуваної роботи для забезпечення своєї сім'ї необхідними потребами життя. Крім того, Україна щороку втрачає тисячі людей, які їдуть до інших країн назавжди, не повертаючись.

З початком військового вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року тема міграції населення та пост-міграційних намірів отримала новий імпульс. Мільйони людей були змушені покинути свій дім заради безпеки себе та своїх дітей. На сьогоднішній день, за даними ООН, близько 8 млн. українців виїхали з України через війну у себе вдома, ще 6 мільйонів стали внутрішніми переселенцями та проживають переважно у західних регіонах країни. Тисячі людей втратили дім, куди, можливо, більше ніколи не зможуть повернутися. Люди у всьому світі хочуть відчувати себе захищеними, отримувати гідно оплату праці, мати доступну медицину, здобувати освіту та жити в мирі.

Об'єкт роботи - міграції українського населення.

Предмет роботи – пост-міграційні наміри українського населення, спричинені російсько-українською війною.

Мета роботи проаналізувати міграційні процеси в Україні до та під час російсько-української війни задля визначення пост-міграційних намірів українців.

Завдання роботи:

- означити поняття «міграція», «міграційний процес», виокремити основні види, наміри та виміри міграції;
- описати наукові підходи до вивчення міграцій;
- розглянути класифікацію міграції та місце спричиненої російсько-українською війною міграції в ній;
- представити міграційні процеси в Україні до та після російського військового вторгнення 24 лютого 2022 року;
- дослідити пост-міграційні наміри українців, які вимушено полишили територію України за причини російсько-української війни, а саме: повномасштабного російського військового вторгнення 24 лютого 2022 року.

Методи дослідження: первинний і вторинний аналіз даних статистики; аналіз кількісних даних, зібраних автором в рамках пілотажного дослідження пост-міграційних настроїв українців в умовах російсько-української війни.

Емпірична база дослідження: для представлення міграційних процесів в Україні використано дані національної статистики різних років, у т.ч. їх аналіз у наукових публікаціях, дані міжнародних організацій тощо. Задля вивчення пост-міграційних настроїв українців в умовах російсько-української війни проведено авторське дослідження, інструментарій якого у вигляді Гугл-форми поширювався через Інстаграм волонтерською мережею, задіяною до евакуації українців; до числа якої належить автор.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІГРАЦІЙ

1.1. Міграція: визначення поняття, види, наміри і виміри

Переселення людей, як індивідів, так і груп, з одного місця проживання на інше є характерним явищем для всіх періодів історії та завжди було способом відкриття нових територій. Визначення поняття «міграція» бере початок від слова “migratio”, яке з латинської означає переміщення, переселення. Термін є загальноприйнятним і зрозумілим, тож не вдаючись до розмаїття визначень, подекуди базованих на літературному підході, подамо основні.

О. Ровенчак виокремлює такі визначення міграції, подані у словниках: міграція визначається як «географічний рух індивідів або груп індивідів, тобто мобільність людей у вузчому або ширшому географічному просторі» (Соціологічний словник); міграцією називається «переміщення людей через кордони адміністративно територіальних одиниць зі зміною місця проживання назавжди або на більш менш тривалий час» (демографічний енциклопедичний словник) (Ровенчак, 2006, с. 127). Авторка констатує, що обидва визначення є подібними.

Одним із перших запропонованих визначень поняття «міграція» належить Е. Равенштейну. Він описував міграцію як «постійну або тимчасову зміну місця проживання людини» (Курунова, 2005, с. 12). К. Маркс та Е. Равенштайн, у період першої промислової революції, представили перші соціологічні дослідження причин та напрямків міграції. Е. Равенштайн (1889) також опублікував одинадцять законів міграції “The laws of migration”, де виділяв наступні:

1. Головні причина міграції – економічні причини.
2. Між територіями відбувається перерозподіл населення.
3. Території відрізняються головним економічними характеристиками.
4. Переважна більшість мігрантів переїжджає на малі відстані.
5. Міграція відбувається східчасто.
6. Кожному міграційному потоку властивий зворотній потік.

7. Мігранти, що їдуть на далекі відстані, переважно обирають великі центри промисловості та торгівлі.
8. Мешканці міст менш мобільні, ніж мешканці сільської місцевості.
9. Жінки переважно мігрують в середині країни, чоловіки швидше схильні до переміщення на довгі відстані.
10. Населення великих міст першочергово збільшується саме через міграцію.
11. Об'єми міграції пропорційно збільшуються з розвитком промисловості, торгівлі та транспорту.

Пізніше, визначення, що з'явилися у працях інших науковців, часто спиралися на визначення Е. Равенштайна. Вивчаючи міграцію, перш за все варто зосередити увагу на її причинах, статистичних та соціологічних вимірах та наслідках. Соціологи Г. Зімель і О. Шпенглер активізацію міграції пов'язували із процесами урбанізації та руралізації. Одним із науковців, що найбільш вдало визначив поняття міграції на сучасному етапі розвитку, був С. Каслз. Він виокремлював два види міграції: міжнародну та внутрішню. С. Карслз запропонував визначення поняття міграція як «перетину кордону політичної чи адміністративної одиниці», при цьому внутрішньою міграцією він називає «рух з одного ареалу (провінції, округу, регіону чи муніципалітету) в інший в межах однієї країни», а міжнародною міграцією – «перетин кордонів, які відділяють одну з існуючих у світі держав від іншої», при цьому відносячи до міграції тільки переселення на певний період часу, зокрема, від 6 місяців чи 1 року (Каслз, 2001, с. 27-28).

Визначення міграції також пропонував В. Шелюк, у нього це поняття відображає «соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, що здійснюються різними людьми у регіонах однієї країни, між різними країнами чи різного виду поселеннями та іншими видами переміщень» (Шелюк, 2001, с. 46-47).

О. Ровенчак визначає міграцію як «перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без неї законних підстав

на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію. Звідси мігрант – особа, яка здійснює міграцію» (Ровенчак, 2006, с. 129).

Останнім часом науковці усе більше уваги приділяють трудовій міграції, яку вважають глобальною (Castles, Van Hear, 2012) і такою, що потребує управління на рівні міжнародної співпраці; остання має бути добровільною і врегульованою. Вони стверджують потребу того, що «додаткових наукових розвідок потребують гіпотези про ефективність управлінських рішень щодо трудової міграції стосовно різних категорій міжнародних трудових мігрантів на різних рівнях» (Zasoba, et al., 2020).

У той час, як життєва практика демонструє інші, не менш значущі, нагальні і такі, що потребують міжнародного врегулювання, вимушені міграції. Мова йде про хвилю міграцій, спричинених воєнними діями в окремих регіонах, які потребують не менш нагальних рішень, у тому числі військових, безпекових, тощо. Проте попередньо розглянемо міждисциплінарні, у тому числі соціологічні, наукові підходи до вивчення міграцій (пункт 1.2.), розроблені класифікації міграцій (пункт 1.3.), і згодом, у системі останніх віднайдемо місце таким вимушеним міграціям як міграції через воєнні дії, або біженство.

1.2. Наукові підходи до вивчення міграцій: соціологічний vs міждисциплінарний

Поняття міграції має досить широке розуміння та потребує міждисциплінарного дослідження. Міграція розглядається дослідниками та науковцями різних сфер. Кожна із дисциплін виробляє теоретичні уявлення про поняття міграції та має свою методологію до її вивчення, види, класифікацію та певне загальне значення. У таблиці 1 ми можемо ознайомитися із розбіжностями, що спостерігаються між дисциплінами, які досліджують процеси міграції.

Таблиця 1

Міждисциплінарний підхід поняття міграція*

	Питання дослідження	Рівні \ одиниці аналізу	Основні теорії	Приклади гіпотез
1	2	3	4	5
Антропологія	Як міграція впливає на культурні зміни та етнічну ідентичність?	Мікро / індивіди, домогосподарства та групи	Структуралізм та транснаціональні теорії	Соціальні мережі допомагають підтримувати культурні розбіжності
Демографія	Як міграція впливає на зміни населення?	Макро / населення	Раціоналізм (у значній мірі запозичений з економіки)	Міграція значно впливає на народжуваність, але незначно впливає на вікову структуру
Економіка	Що пояснює готовність до міграції та її наслідків?	Мікро / індивіди	Раціоналізм: максимізація витрат і вигоди поведінки	Внесок залежить від рівня людського капіталу мігрантів
Географія	Що розв'язує просторові закономірності міграції?	Макро, мезо, та мікро / індивіди, домогосподарства, та групи	Структурні та транснаціональні теорії	Включення залежить від етнічних мереж та моделей життя
Історія	Як ми розуміємо досвід міграції?	Мікро / індивіди та групи	Унікає теорії та перевірки гіпотез	Не застосовується

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Політологія	Чому державам важко контролювати міграцію?	Макро/політичні та міжнародні системи.	Інституціоналізм та раціоналізм (запозичує з усіх соціальних наук)	Держави часто захоплюються про імміграційними інтересами
Соціологія	Що пояснює процес включення та виключення мігрантів?	Макро / етнічні групи та соціальні класи	Структуралізм та інституціоналізм	Включення залежить від соціального та людського капіталу мігрантів

* Джерело: (Новосад, 2018, с. 102).

Створена у 1999 році наукова класифікація вивчення поняття міграції, включала 7 наукових підходів, серед яких: економічний, політичний, правовий, культурний, історичний, релігійний та соціологічний. Відповідно, розглянемо детальніше теорії, що увійшли до соціологічного напрямку:

1. Push-Pull теорія притягання – відштовхування Е. Лі. Відповідно до цієї теорії на обсяги міграції перш за все впливає відстань між регіонами, фактори регіонів вибуття – прибуття, індивідуальні особливості мігрантів (рис. 1).

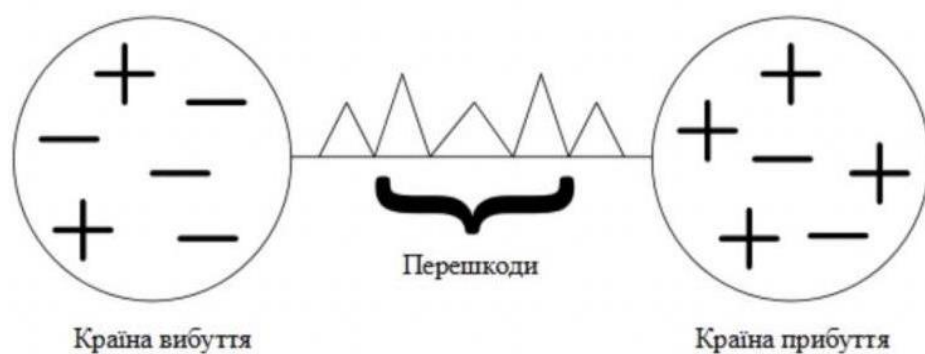

Рис. 1. Схема моделі притягання – відштовхування.

Джерело: (Чалюк, 2020, с. 61).

2. Теорія “Міграційного або споленого ланцюга” Д. Гурака.

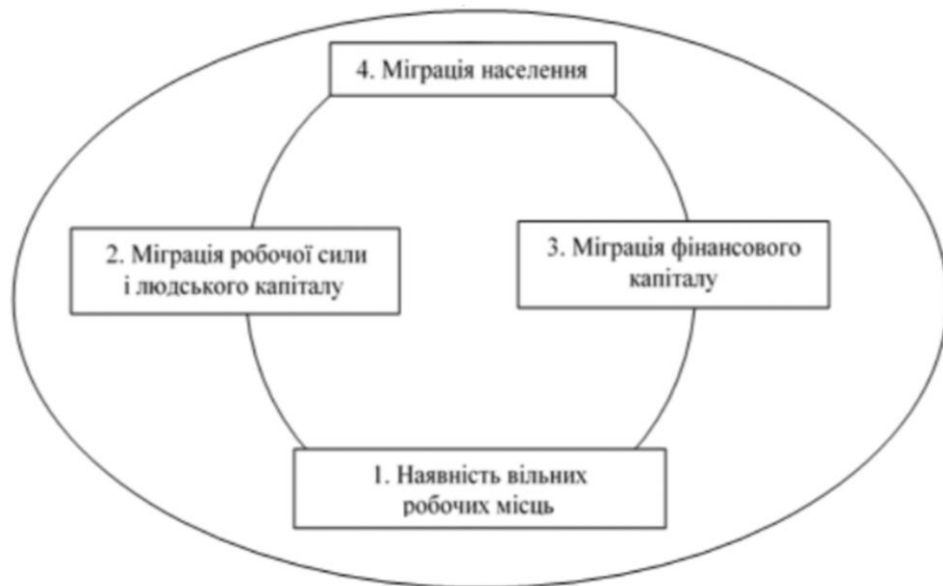

Рис. 2. Схема моделі міграційного ланцюга.

Джерело: (Чалюк, 2020, с. 62).

3. Культурологічна теорія ЕССЕ; вона розкриває взаємозв'язок між мовою, близькими культурами та сімейними зв'язками.
4. Теорія асиміляції Венера; розкриває трансформацію самобутності етносів.
5. Нова теорія трудової міграції О. Старка; згідно цієї теорії основний мотив міграції – забезпечити благополуччя своєї родини (житло, харчування та навчання).
6. Теорія соціології міграції Т. Заславської, де міграція населення виконує прискорювальну, перерозподільчу, селективну функції. Прискорювальна – забезпечення просторового руху населення, через зростання освітнього рівня населення. Перерозподільча – розміщення трудових сил, розподіл виробничих потужностей, інвестицій між країнами. Селективна – неоднакова участь у міграції різних соціальних груп призводить до зміни якісного складу населення країн.
7. Теорія міграції Д. Массея – родинні зв'язки за кордоном збільшують вірогідність міграції.

8. Соціологічна теорія ризиків міграції – нелегальна міграція збільшує ризики порушення прав людини та дисбаланс у сфері зайнятості.
9. Інституційна теорія – збільшення обсягів міграції призводить до виникнення інституцій, які офіційно чи неофіційно надають допомогу працевлаштування мігрантам, це провокує збільшення нелегальної міграції.
10. Теорія трьох стадій Л. Рибковського: вихідна або перша стадія – формування територіальної рухливості населення, основна або друга стадії – переселення, завершальна або третя стадії – укорінення на новій території (Бутмерчук, 2020, с. 8).

У XIX – XX століттях почали створюватися держави, будуватися принципи громадянського права та особистої свободи. Також, згідно норм міжнародного права, територіально з'явилися між країнами кордони, через що виникла потреба відділити декілька основних складових міграції: країна походження, країна призначення та сам мігрант, а далі з'явилася широковживані зараз поняття як “еміграція” та “імміграція”. Еміграція - це добровільне або вимушене переселення зі своєї країни до іншої окремих груп людей на постійне чи тимчасове (на більш тривалий термін) проживання з економічних, політичних чи релігійних причин. Імміграція – це в'їзд громадян однієї держави до іншої, як правило, на постійне чи тимчасове, але довгострокове, проживання (Ровенчак, 2006, с. 130).

1.3. Класифікація міграцій. Міграція через війну (біженство)

Дослідники, класифікуючи міграцію, називають такі її види: зовнішня та внутрішня, до зовнішньої міграції також відносять міжконтинентальну та континентальну та регіональну. Організована чи неорганізована, добровільна чи примусова, зворотна чи незворотна. Детальніше ознайомитися з класифікацією міграції можна на Рис. 3. Відповідно, міграцію поділяють за правовим статусом

на легальну, нелегальну та напівлегально. Легальними міграції називають в'їзд до інших країн на законних підставах, маючи необхідні документи для перебування у державі, де планує перебувати мігрант. Окрім нелегального правового статусу мігранта у іншій країні, який передбачає відсутність дозвільних документів на в'їзд та перебування у країні, виділяють також напівлегальні міграції. Велика кількість дослідників відповідно до критерію правового статусу не виокремлюють напівлегальну міграцію, оскільки відносять до категорії нелегальної міграції в тому числі і легальний в'їзд, який пізніше може бути нелегальним перебуванням в країні після закінчення візи чи інших дозвільних документів. В той час, напівлегальними мігрантами можна виокремити категорію людей, які потрапили до країни на законних підставах, але по закінченню легального статусу перебування, з різних причин не покидають країну та проживають без необхідних дозволів.

Відповідно до критерію способу реалізації, можна виокремити міграції стихійну, ланцюгову та організовану. До ланцюгової, перш за все, можна віднести міграцію, де людина їде до іншої країни тому, що має там знайомих, родину, друзів, тобто її за собою тягне певний ланцюг. Стихійною міграція може бути, коли людина сама вирішує поїхати кудись без чіткого плану куди. Організованою називають, наприклад, трудову міграцію на сезонні роботи в інших країнах, де люди організовано їдуть працювати.

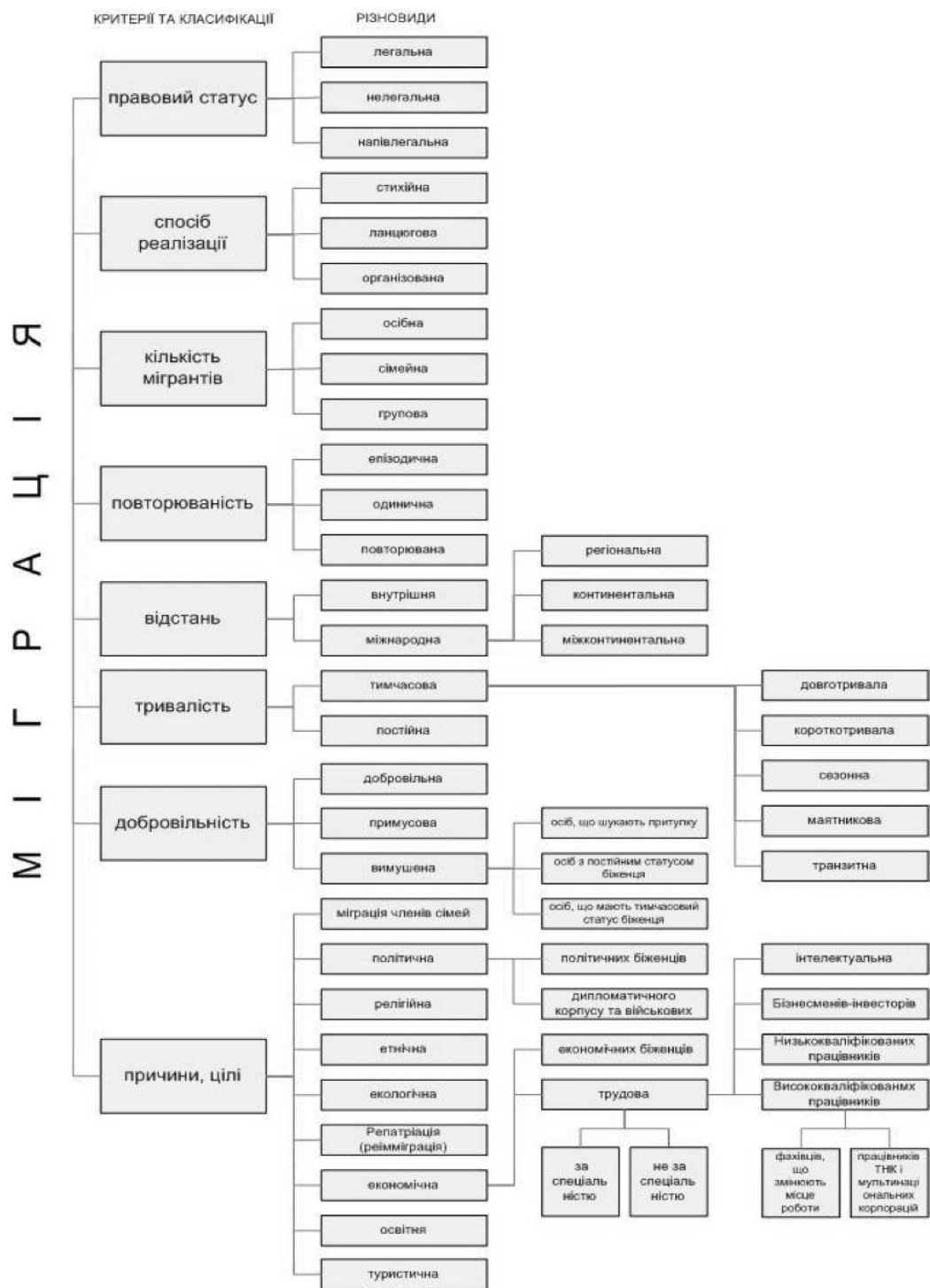

Рис. 3. Класифікація міграцій

Джерело: (Ровенчак, 2006, с. 132).

Відповідно до критерію кількості мігрантів, поділяють міграцію на осібну, сімейну чи групову, де людина може їхати самотійно, з власною родиною чи групою із знайомих, друзів та інших людей.

Повторюваність міграції буває епізодична, одинична та повторювана. Одиничними називають міграцію, у якій є лише одна поїздка на еміграцію, повторюваними можуть бути сезонні роботи, коли людина періодично їде працювати та повертається додому.

За тривалістю міграції поділяють на тимчасові та постійні. Тимчасові міграції бувають різні, тому їх класифікують наступним чином: 1) довготривала міграція – проживання людини в іншій країні на термін від 2 років і вище; 2) короткострокові – перебування у іншій країні до двох років; 3) сезонними класифікують міграції з терміном перебування від місяця до одного року; 4) Маятникові (називають ті міграції, у яких перебуванням людини в іншій країні відбувається до одного місяця 5) Транзитні - це міграції, у яких людина відвідує країну тимчасово, не плануючи залишатися та має намір проїхати далі.

За критерієм добровільності міграцію поділяють на 1) добровільну, 2) примусову, 3) вимушену. До вимушеної міграції відносять осіб, що шукають притулку, осіб з постійним статусом біженця, та осіб, що мають тимчасовий статус біженця.

Найширшим та найбільш розгалуженим є критерій причин та цілей міграції, серед них можна виокремити такі класичні та розповсюджені різновиди міграції як політичні, економічні та освітні міграції.

Відповідно до класифікації, яку пропонує А. Ічдуйгу, міжнародні міграції можна поділити наступним чином: 1) постійні переселенці, 2) тимчасові робітники-контрактники, 3) тимчасові працівники- професіонали, 4) нелегальні працівники, 5) особи, що шукають притулку, 6) біженці та 7) транзитні мігранти (Ічдуйгу, 2001, с. 133).

С. Колінсон виділяє наступні види міжнародних міграцій: 1) економічні добровільні міграції (трудові мігранти); 2) добровільні політичні міграції (наприклад, такою є міграція євреїв до Ізраїлю); 3) політичні вимушені міграції (потoki класичних “біженців”); 4) економічні вимушені міграції (біженці з місць екологічних та інших видів катастроф) (Collinson, 1994, с. 2).

Організація Об'єднаних Націй, класифікуючи міжнародні міграції, визначає п'ять основних різновидів: 1) іноземці, які прибувають до іншої країни з метою навчання; 2) мігранти, які прибувають до іншої країни з метою пошуку роботи; 3) мігранти, які прибувають до іншої країни з метою об'єднання чи створення сімей; 4) мігранти, які прибувають з метою постійного поселення; 5) особи, які прибувають до країни з гуманітарних міркувань (до прикладу, біженці, які шукають притулку).

В Україні протягом незалежності та до початку повномасштабного вторгнення РФ, переважали трудова та освітня міграції. Трудову міграцію ми детальніше розглянемо у наступному розділі. Освітню міграцію описують як різновид класифікації міграцій за цілями та причинами та визначають як переміщення осіб з метою отримання освітніх послуг. Поділяють такі види освітніх послуг міграції: стажування, підвищення кваліфікації, навчання, післядипломна робота, робота в дослідницьких та технологічних центрах, читання авторських курсів. Освітні міграції виокремлюють також за наступними ознаками: мета, тривалість перебування, географічна ознака, напрям переміщення, учасники міграції, ознаки законності, правове регулювання та форма організації. Детальніше з класифікацією освітньої міграції можна ознайомитися на Рис. 4.

Актуальним різновидом класифікації міграції відповідно до критеріїв «причин та цілей» сьогодні, в умовах російсько-української війни, - є різновид політичної міграція, а саме - політичні біженці. До класифікації міграції українців, відповідно критерію «добровільності», міграцією під час війни можна назвати міграцією вимушеною. Вимушену міграцію поділяють на наступні категорії: а) особи, що шукають притулку; б) особи, що мають тимчасовий статус біженця; в) особи, що мають постійний статус біженця. В умова російського вторгнення, особи масово виїжджають з України до інших країн. Варто зауважити, що вимушена міграція населення в умовах війни, відповідно способу реалізації може бути як стихійна, коли люди їдуть не маючи чіткої мети куди, також ланцюгова, коли люди прибувають до інших країн чи регіонів тому, що

мають там знайомих та організована, так як часто люди виїжджають з країни чи власного міста групами організовано до інших регіонів.

Ознака	Типологія	Різновид
Мета	Отримання освіти та підвищення кваліфікації	Рівень бажаної освіти: дошкільний; початковий; середній; вищий. Напрям бажаної освіти: відповідно до наявних галузей знань, напрямів та спеціальностей. Шляхи отримання освіти: навчання та виховання у закладах освіти, стажування, наукові дослідження. Результат освіти: отримання знань та умінь, отримання документу про освіту, корисні зв'язки (можливість отримати роботу в країні (регіоні) навчання), самореалізація, престиж.
Тривалість перебування	Тимчасова , тобто перебування на території (в країні, регіоні, місті) розташування закладу освіти відповідно до термінів навчання з подальшим поверненням на батьківщину.	Частота проміжних (повторних) міграцій залежно від відстані між територіями: раз на місяць, раз на півроку, раз на рік, раз на п'ять років.
	Постійна , тобто перебування на території (в країні, регіоні, місті) для отримання наукового ступеня та роботи в країні перебування.	Інтервал проміжних міграцій залежно від вихідних або канікул: 1–2 дні, 1–2 тижні, 1–3 місяці.
Географічна ознака	Внутрішня міграція , тобто переміщення до навчальних закладів в межах країни.	Міжрегіональна: місто регіону А → місто регіону Б, село регіону А → місто регіону Б. Внутрішньорегіональна: місто А → місто Б, село → місто, село А → село Б
	Зовнішня міграція , тобто переміщення до навчальних закладів за межі своєї країни.	Міжнародна , тобто переміщення до навчального закладу іншої країни. Макрорегіональна , тобто переміщення до навчального закладу з іншою системою освіти.
Напрям переміщення	Еміграція , тобто виїзд до країни навчання. Імміграція , тобто в'їзд до країни навчання.	
Учасники міграції	Освітні мігранти: учні, абітурієнти, студенти, слухачі, стажери, аспіранти, докторанти.	За віком: до 15 років, від 15 до 21 року, більше 21 року. За громадянством: за країнами, що підтверджують статус громадянина. За мовою спілкування: за мовами. За етнічної приналежністю: за етнічними ознаками. За статтю: чоловіки, жінки.
Ознака законності	Легальна , тобто в'їзд до країни та знаходження на її території без порушень законодавства.	
	Нелегальна , тобто порушення законодавства приймаючої країни (найчастіше відбувається неофіційне працевлаштування).	
Регулювання	Правове регулювання – наявність систем упорядкування міграційних та освітніх відносин.	Рівні регулювання: міжнародний, державний, регіональний, навчального закладу. Напрями регулювання: міграційний, освітній.
	Саморегулювання – стихійні переміщення осіб з метою отримання освіти, що засновані на внутрішніх переконаннях та індивідуальних перевагах.	
Регулювання	Правове регулювання – наявність систем упорядкування міграційних та освітніх відносин.	Рівні регулювання: міжнародний, державний, регіональний, навчального закладу. Напрями регулювання: міграційний, освітній.
	Саморегулювання – стихійні переміщення осіб з метою отримання освіти, що засновані на внутрішніх переконаннях та індивідуальних перевагах.	
Форма організації	Організована , тобто здійснюється за допомогою спеціальних програм для академічного обміну.	Рівні організації освітньої міграції міжнародний, державний, приватний. Фінансування: бюджетні кошти, стипендії і гранти, самофінансування.
	Індивідуальна , тобто здійснюється самостійно.	

Рис. 4. Класифікація освітньої міграції

Джерело: (Філатов, 2014, с. 2).

Відносно правового статусу, вимушену міграцію конкретно українських громадян сьогодні під час війни, можна назвати легальною, а також напівлегальною, так переважно всі мешканці України, що були вимушені покинути країну та не знаходяться в тимчасово окупованих територіях, мігрують легально на основі необхідних дозволів країн, до котрих вони їдуть. Іноді, громадяни, що вимушені покинути країну через війну, можуть не проходити необхідні процедури легального перебування в іншій країні та не отримувати документ, що підтверджує легальне перебування громадян в тій країні, хоча в'їзд до іншої країни відбувався легально. Відповідно до класифікації «кількість мігрантів», вимушену міграцію населення в умовах війни можна також віднести до всіх передбачених різновидів. Адже люди мігрують як одноосібно, або разом зі членами сімей, так і групами з іншими знайомими чи не знайомими людьми. Відносно категорії відстані, міграцію українського населення в умовах війни також можна віднести до всіх різновидів. Адже громадяни України сьогодні вимушені шукати прихисток як і в інших регіонах власної країни, так і в сусідніх країнах чи країнах континенту, а також велика кількість громадян України сьогодні перебувають на інших континентах землі, що можна назвати міжконтинентальною міграцією.

Висновки до 1 розділу

У розділі розглянули основи вивчення міграційних процесів та визначення поняття «міграція» загалом. Найвідомішим та одним із перших визначень поняття «міграція належить Е. Равенштайну, який опублікував одинадцять законів міграції «The laws of migration». Він визначав міграцію як «постійну чи тимчасову зміну місця проживання людини» (Равенштайн, 1889). Також у розділі розглянули інші визначення науковців. Міграція поділяється за різними класифікаціями, основними категоріями можна виділити міграцію трудову та освітню, а також вимушену, що актуально сьогодні через російсько-українську війну. Розгляну види міграцій та їх класифікацію, ознайомилися із міждисциплінарним вивченням міграції та основними напрямки вивчення міграції в соціології. Розглянули класифікацію вивчення поняття міграції, що

включає 7 наукових підходів: економічний, політичний, правовий, культурний, історичний, релігійний та соціологічний. Розглянули головні теорії вивчення міграції, що включає соціологічний підхід. Відповідно до класифікації міграції, поділяють основні критерії міграційних процесів: за правовим статусом, способом реалізації, кількістю мігрантів, повторювальністю, відстанню, тривалістю, добровільністю, причинами та цілями. Детальніше розглянули кожен із критеріїв.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР МІГРАЦІЙ

2.1. Міграційні процеси в Україні

Вивчення міграції в Україні не існувало практично до 60-х років 20 століття. Вивчення міграційних процесів в Україні, у складі СРСР, протягом тривалого часу було не бажаним та обмежувалося цензурою в межах тодішнього політичного устрою. Згідно дослідження О. Малиновської, велике переміщення працівників та “відлига” 60-х років сприяли увазі науковців до проблематики міграції. З проголошення Незалежності України, міграція українського населення активно вивчається українськими та зарубіжними науковцям. При вивченні міграції українського населення варто згадати сучасних українських науковців, якими аналізується сучасний етап міграції українців: Е.Лібанова, О. Малиновська, С. Вовканич, С. Западнюк, М. Касьянова, Т. Мельник, Я. Петрова, Т. Алексєєва, К. Горбаньова, М. Шульга та ін. (Ємельянова, Кундік, 2018).

Передумови міграції населення після проголошення незалежності України були закладені ще з часів Радянського союзу. Курбет у своїх роботах згадує ідеологічну складову міграційної політики Радянського союзу, що в силу державного устрою, перетворила його на “великий шейкер”, що перемішував та розмивав національну ідентичність народів, які проживали на території у складі союзу. Також, політика СРСР мала наслідки посилення зацікавленості життям українців за кордоном і зв'язки з діаспорою і формувала неекономічні мотиви міграції. Таким чином, умови життя та політика радянського союзу, формувала сильні передумови для створення великого еміграційного потенціалу та чинники перетворення України на країну-експортера трудових ресурсів. Що з проголошенням Незалежності України мало свої наслідки (Курбет, 2020).

З проголошенням державної Незалежності, Україна отримала хвилю міграції масового характеру. Перші роки Незалежності мали найбільший відтік населення, що спостерігається, згідно даних державної служби статистики України (Рис. 5). Не зважаючи на велику кількість вибулих міждержавних

мігрантів, в перші роки Незалежності Україна мала додатковий приріст населення до 1994 року. Це, перш за все, пояснюється поверненням до України українців після занепаду радянського союзу, в тому числі Кримських татарів, що були депортовані у 1940-х роках. У 1992 році міграційний приріст був 287 тисяч осіб, що є піковим та рекордним для України за історію Незалежності. З 1994 року в Україні спостерігалось від'ємне сальдо міграції, що зберігалось до 2005 року (Рис. 6). З 2002 року в Україні спостерігалось зменшення вибуття міжнародних мігрантів.

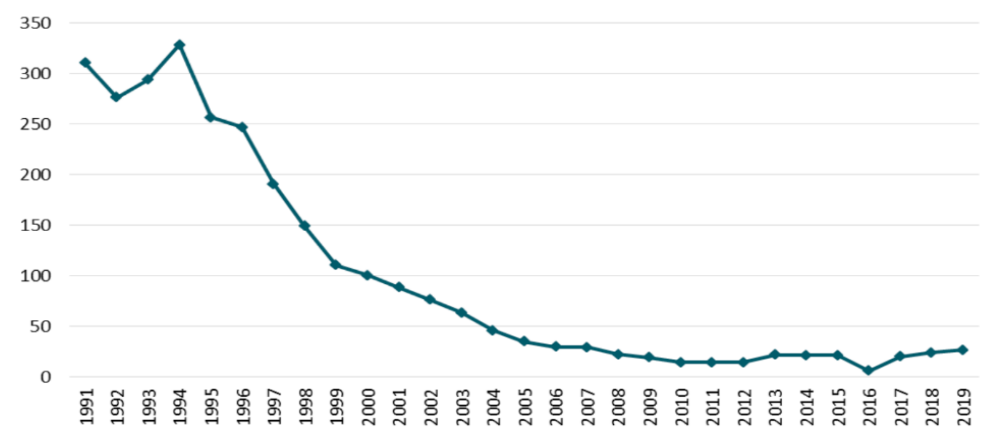

Рис. 5. Кількість вибулих міждержавних мігрантів (1991–2019), тис. осіб

Джерело: (Курбет, 2020, с. 368).

Сформований впродовж радянських часів еміграційний потенціал після проголошення Незалежності України проявився, перш за все, у найпоширенішому виді міграції - трудовій. Міграційні потоки українців будувалися частіше західними регіонами, хоча найбільшими донорами мігрантів, що покинули країну, частіше ставали східні регіони та столиця України. Географічні вектори трудових мігрантів були спрямовані до країн з вищим рівнем життя та сусідніх країн. Таким чином, найпривабливішими для українських трудових мігрантів стали Польща, Чеська Республіка, Італія, а також для міжнародних загалом були США, Німеччина, Ізраїль. Окрім того, лідером трудової міграції з початку Незалежності була російська федерація.

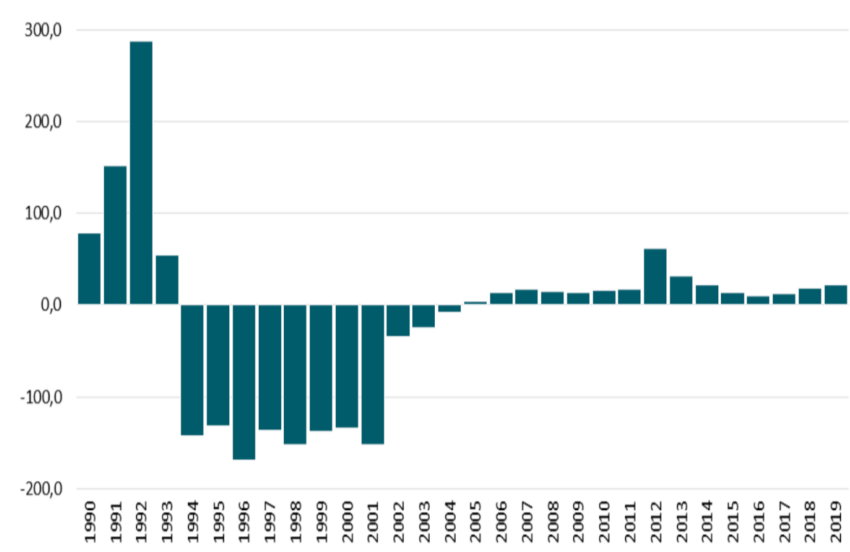

Рис. 6. Сальдо міграції України (1990-2019), тис. осіб

Джерело: (Курбет, 2020, с. 369).

Після проголошення Незалежності України, одним із успіхів демократизації суспільства є спрощення перетину кордону до інших країн, що не були у складі СРСР, та створенню відносно простіших умов для пересування громадян України країнами Європейського союзу та світу загалом. Якщо у Радянському союзі відвідування інших країн було дозволено не далеко не всім, то з проголошенням незалежності закордонні поїздки стали більш доступними звичайним людям. Інформацію, що надавали у 1986 році у Міністерстві внутрішніх справ України, загальна кількість виїздів за кордон через власні справи була на рівні 43 тис. У 1991 році, загальна кількість виїзду за кордон складала вже 2327 тис. Отже, збільшилася в п'ятдесят чотири рази. Велика частина з яких пов'язана з метою отримання доходів (Касьянова, 2016).

Таким чином, в Україні після проголошення незалежності, найпоширенішими стали економічні міграції, зокрема трудові. Мільйони українців, починаючи з кінця 20 століття і до сьогоднішніх днів, їхали до країн з вищим рівнем життя з метою працевлаштування. Варто зауважити, що перше масштабне обстеження (обсягом у 18 тис. осіб працездатного віку з 8 областей України) було проведене Державним комітетом статистики у 2001 році, за

результатами якого обсяг трудових українських мігрантів був прогнозований на рівні 10 % працездатного населення, або у кількості 2,3-2,7 млн. станом на 2001 рік. Дані Держкомстату були подібні до даних Міністерства закордонних справ, останнє отримувало інформацію з посольств України у різних країнах світу. Таким чином, МЗС оцінювали обсяг міграції у 2.5 млн. українців, які перебували за межами України (див. Рис. 7) (Малиновська, 2011).

Країна	Громадяни України, працевлаштовані за кордоном (дані служб зайнятості іноземних держав і консульських установ)	Громадяни України, які перебувають за кордоном незаконно (експертна оцінка)
Австрія	5000	4000
Аргентина	5000	—
Бельгія	2000	6000
Болгарія	5000	50
Греція	15000	3000
Ізраїль	4000	5000
Ірландія	3000	500
Іспанія	61000	100000
Італія	98000	120000
Канада	20000	10000
Кіпр	3000	1000
Литва	3827	—
Ліван	2500	—
Лівія	2000	—
Німеччина	130000	45000
Польща	15000	60000
Португалія	39480	9000
Російська Федерація	227096	1000000
Словаччина	910	1500
США	40000	50000
Туреччина	1207	7000
Угорщина	8368	550
Франція	7000	5000
Чехія	131965	10000
Швейцарія	3206	200
Швеція	5000	2000
Японія	2000	20
Інші країни	9386	11806
УСЬОГО	891602	1451626

Рис. 7. Громадяни України за кордоном, к-ть

Джерело: (Малиновська, 2011).

Державна служба статистики України у 2001 р. у 8 прикордонних областях та у 2008, 2012 і 2017 роках по всій території України при вивченні економічної активності населення застосувала спеціальний модуль, спрямований на вивчення зовнішньої трудової міграції. Обстеження охопило понад 20 тис. домогосподарств, тож отримані результати поширювали на все населення; це дало змогу оцінити кількість трудових мігрантів, громадян України, які хоча б раз упродовж періоду спостереження (3,5 років в 2008 р., 2,5 років в 2012 та 2017 роках) виїжджали за кордон з метою працевлаштування або працювали за кордоном на момент спостереження (Малиновська, 2018).

У 2001 р. була встановлена кількість у 2,3 – 2,7 млн. осіб (понад 10% працездатного населення). Результатом спостереження 2008 р. було 1,5 млн. осіб, які виїжджали за кордон з метою працевлаштування (5.1% працездатного населення). У 2012 р. - 1,2 млн., частка трудових мігрантів серед осіб у віці 15 – 70 років дорівнювала 3.4%. Результатом спостереження 2017 року було виявлено 1.3 млн. осіб (4.5% працездатного населення без врахування тимчасово окупованих територій).

Варто зазначити, що спостереження Держстату не охоплювало осіб, які не поверталися в Україну в час, коли проводилося спостереження. Передусім, інформація про відсутніх надавалася членами родин чи домогосподарств, які знаходяться в Україні, тому обстеження не могло охопити тих людей, що покинули Україну разом з родиною. Тому, результати відносяться переважно до тих мігрантів, що здійснювали сезонні чи тимчасові поїздки за кордон з метою працевлаштування, а також тих, хто виїхав сам чи має родину в Україні, куди періодично навідується. (Малиновська, 2018).

Трудові мігранти з України найчастіше для роботи обирали, перш за все, сусідні країни. Таким чином, сусідні Польща, Чехія, Угорщина та росія були основними країнами призначення для українських працівників. Окрім того, українці також обирали країни Південної Європи, такі як Португалія, Іспанія, Італія. Як показано на Рис. 8., від 2008 до 2017 розподіли між країнами українських трудових мігрантів за призначеннями змінювалися. Таким чином,

частка росії ще з 2012 року починала скорочуватися, а Польщі зростати. В результаті, сьогодні сусідня Польща є основним місцем призначення трудових мігрантів з України. Це пояснюється великою кількістю факторів, починаючи від територіальної та культурної близькості між народами, сприятливим для перебування українців на довгий термін законодавством, з можливістю швидкої легалізації, отримання необхідних документів для проживання та роботи, а також потребами ринку праці в країні.

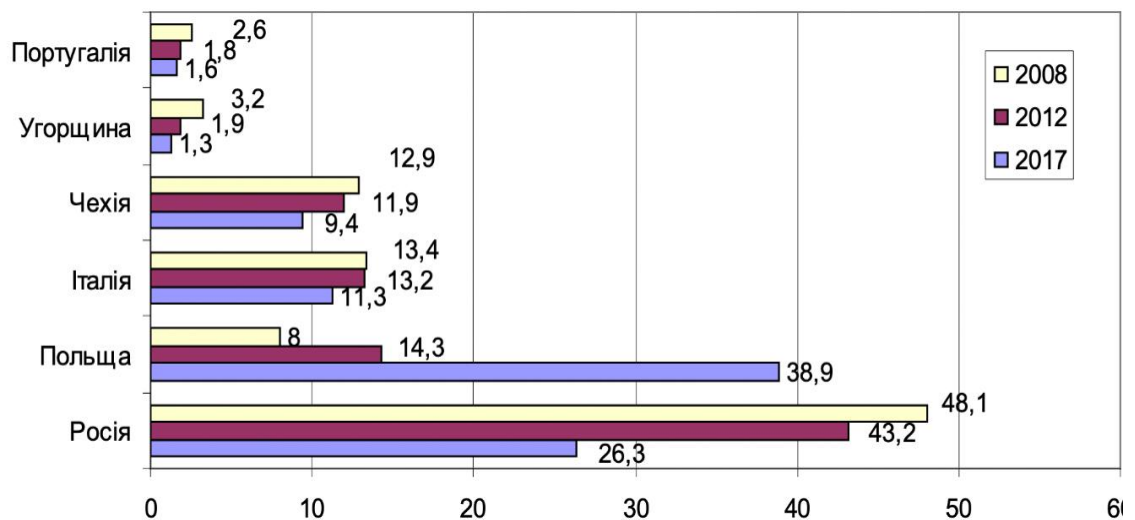

Рис. 8. Країни призначення трудових мігрантів (2008, 2012, 2017)

Джерело: (Малиновська, 2018)

Україна визнала важливе значення надходжень коштів від зовнішніх трудових мігрантів для забезпечення стабільності національної грошової одиниці через вплив на платіжний баланс. Перекази із за кордону продовжують перекривати торговельний дефіцит держави. У 2007 році приватні валютні перекази в Україну нараховували 4922 млн. дол. США, у 2008 – 6177, у 2009 – 5370, у 2010 – 5862, у 2011 – 7019, у 2012 – 7526, у 2013 – 8537, у 2014 – 6489, у 2015 – 6059, у 2016 – 7535, у 2017 – 9290 (8,4 % ВВП України), у 2018 – близько 11,5 млрд. дол. (Національний банк України, 2007). У 2019 р. українські трудові мігранти передали 15,3 млрд. дол. (12,9 млрд. банківськими переказами та 2,4

млрд. готівкою), що становило близько 10 % ВВП (Ніколаєць, Ясько, Ніколаєць, 2020).

Відповідно до досліджень Нацбанку Польщі, на яке посилається аналітичний центр компанії з працевлаштування Gremi Personal, українські мігранти, що прибули до Польщі з метою працевлаштування, демонстрували тенденцію до асиміляції і залученням до переїзду як мінімум одного члена власної сім'ї. Відповідно до досліджень Національного банку Польщі, що відбувалося у 2015 році, 80% українських громадян, своє перебування в Польщі планували на час не більше одного року, тоді як за результатами досліджень у 2020 році, переважна більшість українців вже планували бути в Польщі терміном більше трьох років, таких було 52%. Окрім того, третина українських трудових мігрантів в Польщі мали на меті асиміляцію в цій країні проживання. Українці мають плани, що тісно пов'язані з життям в Польщі, такі як: перевезення родини, отримання дозволів на проживання, а також громадянство, придбання нерухомості чи відкриття власного бізнесу (Ніколаєць, Ясько, Ніколаєць, 2020, с. 37).

По причині того, що останній перепис населення відбувся у 2001 році, оцінити точні обсяги трудової міграції в Україні зараз є дуже складно. Окрім того, із факторів, що впливають на відсутність цілісної інформації стосовно трудових українських мігрантів, є також небажання родичів ділитися інформацією стосовно членів їх сімей, що перебування та працюють за кордоном, складність у зборі даних, про місце перебування мігрантів, тривалість поїздок, інше. Кількість українських міжнародних трудових мігрантів у 2021 році оцінювалася інститутом демографії та соціальних досліджень ім. Птухи НАНУ від 3 млн. до 5 млн. осіб, що проживають за кордоном. А відповідно до досліджень «Research & Branding Group» виїхати з України у 2020 році планували ще 1.3 млн. людей. А у середовищі молоді позитивне ставлення до працевлаштування за кордоном набуває наймасштабнішого поширення з 1991 р. Серед молоді (18-35 років) ще у 2018 р. питома вага тих, хто мав бажання переїхати на постійне місце проживання за кордон, становила 54%.

2.2. Вимушена міграція по причині війни: статистика, прогнози, оцінки

За даними ООН, від початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року, більше 13 мільйонів українців були змушені залишити свої домівки. Близько 8 мільйонів людей, на період 12 травня 2022 року, стали внутрішньо переміщеними особами та перебувають переважно у західних районах держави. Також, близько більше 6 млн. осіб, за даними ООН, покинули Україну та поїхали за кордон.

Після повномасштабного вторгнення тільки у лютому Україну покинуло 653.356 осіб. У березні 2022 року кількість людей, що виїхали була 3,381,926 осіб. Кількість осіб, що покинули Україну у квітні 2022 року становила 1,501,654 людини. В травні, станом на 6 травня, Україну покинуло 264.223 людини.

Найбільше людей виїхали з країни у період з 27 лютого по 9 березня. Кожного дня протягом цього часу країну покидало близько 150.000 людей, а 6 березня пройшли через український кордон 210.626 осіб.

Також варто зауважити, що в період з 24 лютого 2022 року, за інформацією станом на 21 травня, повернулося до України 2.120.000 осіб. За інформацією уряду, у перший місяць війни близько 75% осіб, що поверталися до України - були чоловіки. Ситуація змінилася з початку травня. Останнім часом спостерігається тенденція повернення до України жінок. Таким чином, в травні, 87% людей, що повертаються до України були жінки та діти, більшість з яких покинули Україну після 24 лютого, що підтверджує факт повернення людей, що були змушені виїхати з країни через війну. Більшість людей, що поверталися - є мешканцями Києва та Київської області (35% та 17% відповідно), близько 12% із східних регіонів, а 9% із південних регіонів. Тоді як виїжджали переважно люди із східних та південних регіонів (69%) і третина(35%) жителі Києва та Київської області).

Найчастіше українці їхали через польсько-український кордон. Таким чином, до Польщі станом на перше травня виїхало більше 3 млн. осіб. До Румунії виїхало 846.000 осіб, до Угорщини - 500.000 та до Молдови близько 450.000 осіб. Також пройшли через кордон з Словаччиною 390.000 осіб. Слід зазначити, що більше 700.000 українських громадян сьогодні перебувають на території російської федерації та 25.000 людей виїхало до білорусі. Варто зазначити, що для великої частини людей, сусідні до України країни часто є транзитними. Таким чином, відповідно до даних польського уряду, в базі даних PESEL (ідентифікаційний код) офіційно зареєструвались майже 400.000 повнолітніх осіб з України, що є всього невеликою частиною від всіх людей, що прибули до Польщі після 24 лютого 2022 року, 94% з яких були жінки, серед яких майже 60% мали неповнолітніх дітей. Варто зазначити, що загальна кількість українських громадян в Польщі, що прибули після 24 лютого, буде вищою, оскільки значна частина офіційно зареєстрованих осіб мають дітей, а також велика кількість осіб не реєструвалося взагалі. Кількість людей, що перебувають в Польщі та виїхали після 24 лютого оцінюється у 1.2-1.3 млн. осіб (ТСН, Польща, 2022)

Окрім того, близько 13 млн. людей зараз знаходяться в постраждалих районах та не можуть виїхати через різні причини. Перш за все, через підвищений ризик небезпеки, зруйновану інфраструктуру (мости, дороги) та через відсутність інформації, де знайти житло та безпеку.

Для великої кількості українців, країни, що межують з Україною стали транзитними для виїзду. Країни ЄС та світу в цілому з початку повномасштабного вторгнення приймають українських біженців. Європейський союз з початку військового вторгнення надає українцям право залишатися, працювати, навчатися, отримувати соціальну допомогу та право оренди житла у 27-и з 28-и країн ЄС на термін до 3-х років.

Оскільки країни Європейського союзу не мають між собою прикордонного контролю, вирахувати точну кількість українців в кожній країні індивідуально складно. Перш за все, ми можемо орієнтуватися на дані профільних органів про

офіційно зареєстрованих осіб, що від початку вторгнення отримали тимчасовий захист та соціальну допомогу. Альтернативними джерелами інформації можуть бути також мобільні оператори. А також підрахунки виданих безкоштовних квитків на транспорт для переміщення країною та на основі кількості людей, що скористалися організованими владою, муніципалітетами чи громадськими організаціями автобусами чи іншими видами транспорту, щоб дістатися цієї країни з прикордонних з Україною країн.

За статистикою, що публікують офіційні джерела країни Європейського союзу, найбільшу кількість українських біженців у період з 24 лютого 2022 року до початку травня 2022 року прийняла Польща. Таким чином, у країні, на момент 5 травня 2022 року, офіційно зареєстровано більше 400.000 осіб, кількість людей, що залишились в Польщі, за різними оцінками може бути в декілька разів вищою. Відповідно до прогнозів уряду ФРН у березні, біля 1 мільйона українських біженців можуть залишитись в Німеччині. На сьогоднішній день, за офіційною інформацією Міністерства закордонних справ Німеччини, майже 400.000 біженців з України було зареєстровано у Німеччині станом на 3 травня 2022 року (Twitter. Німеччина, 2022). За оцінками експертів, кількість українських громадян може бути вищою, так як відсутність кордонів між країнами Європейського союзу не дозволяє порахувати точні кількість людей, що перебувають в країні. Інші країни також приймають біженців з України. Серед лідерів також, окрім сусідніх країн, є Чехія, Італія, Австрія, Іспанія, Португалія, Франція. Також зафіксовано велику кількість українців в Балтійських країнах. Станом на 25 травня, міністр соціального захисту і праці Литви повідомляв про 54.000 зареєстрованих в країні українців (Литва, 2022). В Естонії 38.000 українських громадян, серед яких, як повідомляється - 25.000 тисячі людей подали заяви для отримання тимчасового захисту (Естонія, 2022).

За інформацією французького управління з питань еміграції та інтеграції, станом на початок травня, Франція прихистила близько 70.000 вимушених переселенців з України (Франція, 2022). Також повідомляється про близько 30

тисяч українців, що відвідали Францію транзитом до інших країн. Також одним із лідерів в Європі за допомогою українцям є Чехія. Станом на середину травня, повідомляється, що Чехія прихистила близько 200.000 українських громадян. Також велику кількість біженців прийняли Нідерланди, станом на кінець квітня, у країні перебуває 48.000 біженців з України (Нідерланди, 2022). У Швейцарії, станом на 10 травня, зареєстровано 47.980 біженців з України (Швейцарія, 2022).

Країни східної та південної Європи, також активно приймають українських біженців. Станом на травень 2022 року, Італія повідомила про майже 120.000 українців, що прибули до країни тікаючи від війни, більшість з яких звернулися за тимчасовим захистом (Італія, 2022). В Португалії зареєстрували 36.000 українців (Португалія, 2022), а в Іспанії близько 130.000 осіб з України (Іспанія, 2022).

Окрім того, українців, що змушені їхати від війни активно підтримують і в інших країнах. Багато країн спростили механізми отримання візи та можливість в'їзду на територію своїх держав. Таким чином, у Великій Британії з березня 2022 року діє програма “Житло для українців”, у якій українці мають можливість отримати дозвіл на проживання у країні та допомогу з житлом. Станом на 17 травня, Британією було видано 117.000 віз для українців. Через бюрократичні проблеми, станом на початок травня, прибуло до Великої Британії тільки 37.000 людей (Велика Британія, 2022).

Українські біженців також зустрічають на інших континентах. В Канаду, станом на кінець травня, прибуло близько 17.000 українців. Канада також запровадила спеціальну програму для українців, що дозволяє безкоштовно та швидко отримати необхідну для відвідування країни візу. Також країна надає можливість навчатися та працювати. Очікується, що до країни прибуде близько 90.000 осіб, що вимушені були покинути свої домівки через війну. Варто зазначити, що близько 1.4 млн. громадян Канади, що є майже 5% всього населення країни, мають українське коріння. За Канадою також спростили правила в'їзду для українців Сполучені Штати Америки. США оголосило

програму “Єдність для України” і планують прийняти до 100.000 українських біженців.

2.3. Дослідження пост-міграційних намірів українців за кордоном

Опитування проводилось 10-11 червня 2022 року. В опитуванні взяли участь 720 респондентів із 42 країн світу та тимчасово окупованої території України - АР Крим. Переважна більшість опитаних проживають сьогодні у країнах Європейського союзу. Найбільша кількість опитаних респондентів знаходиться у таких країнах як Німеччина, Польща, Португалія, Чехія та Австрія. Детальніше у таблиці 2.

Таблиця 2

Запитання “В якій країні Ви зараз знаходитесь?”

Країна	%	Країна	%	Країна	%	Країна	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Німеччина	16.7	Литва	2.3	Бельгія	0.9	Хорватія	0.4
Польща	16.5	Румунія	1.4	Ізраїль	0.6	Кіпр	0.6
Португалія	13.4	Нідерланди	1.4	Естонія	0.1	Греція	0.4
Чехія	6.9	Латвія	1.3	Норвегія	0.6	Чорногорія	0.3
Австрія	6.3	Угорщина	1.1	Грузія	0.6	Маврикій	0.1
Велика Британія	4.9	Швейцарія	1.6	Данія	0.6	Бразилія	0.1

Продовж. табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8
Словаччина	3.4	Словенія	1.3	Болгарія	0.6	Індонезія	0.1
Туреччина	3.0	Канада	1.0	Аргентина	0.1	Балі	0.1

Франція	2.7	Молдова	0.7	Ірландія	0.9	рф	0.1
Іспанія	2.6	США	0.6	Єгипет	0.1	АР Крим	0.1
Італія	2.4	Швеція	0.6	Фінляндія	0.3		

Як ми бачимо в таблиці 2, опитані українці переважно проживають у країнах Європейського союзу. Частина людей знайшли прихисток у Великій Британії, США, Канаді, які активно сьогодні підтримують Україну та спростили можливість отримання віз. Також українці мешкають у інших країнах світу. Серед опитаних: жінок - 86.8%, чоловіків - 13.2%. Опитані респонденти виїжджали з України у різний період часу: 13.3% респондентів покинули територію України до 24.02.2022 та на момент початку повномасштабного військового вторгнення РФ знаходилися на території інших держав у власних справах чи з метою туризму. Варто зауважити, що серед опитаних мешканців Португалії покинули Україну перед 24.02.2022 - 27.7% респондентів, частіше це були підприємці або працівники ІТ-компаній, що здійснювали релокацію бізнесу перед війною та обирали цю країну через комфортні умови ведення бізнесу. 21.3% опитаних виїхали з України у перші три дні війни - 24-26 лютого 2022 року, 35% - у період з 27 лютого по 9 березня, 18.7% виїхали з України з 10 по 31 березня, 7.2% опитаних виїхали у квітні і 4.4% були змушені виїхати у травні і до моменту опитування. Серед опитаних чоловіків, 38.9% не були в Україні на момент 24 лютого 2022 року, тоді як 61.1% опитаних чоловіків виїхали з України після 24 лютого 2022 року. Серед опитаних жінок, 89.9% респондентів виїхали з України після 24 лютого, ще 10.1% знаходились на момент початку повномасштабної війни за кордоном, де і залишаються зараз. Найбільше опитаних респондентів до війни проживали у місті Київ (37%), 12.5% опитаних проживали у Харківській області, 9.6% у Київській області, 5.8% - у Дніпропетровській області, 5.5% - Одеській області, 3.6% опитаних у Донецькій області, також по 2.9% опитаних проживали у Миколаївській та Львівській

областях. У опитуванні взяли участь з кожної області України, в тому числі АР Крим.

Серед опитаних 17.9% ніколи не покидали територію України до війни та 81.1% відвідували інші країни ще до повномасштабного вторгнення. Найчастіше опитані українці відвідували інші країни з метою туризму (77.6% опитаних), 10% - з освітніх цілей, також 8% опитаних відвідували інші країни по причині відряджень за основним місцем працевлаштування в Україні, ще 7.2% - по причині працевлаштування чи сезонної роботи. Тому для більшості українців, що покинули Україну під час війни, вже доводилося знаходитись за кордоном раніше. Також частина респондентів подорожували до війни з інших причин, таких як: відвідування друзів, рідних чи знайомих, волонтерство, медичні цілі, участі у спортивних змаганнях та інше. Серед всіх опитаних респондентів, 42.2% вже відвідували країну, у якій проживають сьогодні після початку війни. Для 57.8% всіх опитаних, країна для тимчасового проживання стала новою. В той час, серед респондентів, що подорожували до інших країн ще до війни, 51.6% опитаних вже були в країні, у якій проживають зараз. Переважна більшість українців мали знайомих, друзів чи родичів у країні, до якої приїхали через війну, таким чином 60.3% опитаних проживають зараз у країні, де мають знайомих; 39.7% респондентів не мали нікого знайомого у країні проживання дотепер.

Серед опитаних щодо працевлаштування, 49.8% респондентів відповіли, що сьогодні працюють, ще 41.3% зараз не працюють з різних причин. Також, ще 8.9% опитаних навчаються, працюють періодично на фрілансі, знаходяться в декретній відпустці або шукають роботу. Серед опитаних, 25.5% людей працюють на роботі, де працювали до 24.02.2022. Ще 17.2% опитаних працевлаштувались у країні за новим місцем перебування; 2.8% опитаних займаються підприємницькою діяльністю та 4.3% працевлаштувались на нову роботу онлайн.

Серед опитаних респондентів 33.7% мають дітей або планують дитину, або знаходяться у становищі очікування дитини найближчим часом. Під час перебування в іншій країні 52.5% опитаних вказували, що їх діти відвідували

навчальні чи дошкільні заклади освіти за новим місцем проживання; 33.1% опитаних повідомили, що їх діти відвідували під час війни заклади освіти України онлайн. 14.4% дітей респондентів не відвідували жодні навчальні заклади з 24 лютого 2022 року. Окрім того, 60.6% хотіли б, щоб їх діти здобували освіту за кордоном, а 45.3% опитаних висловили бажання, щоб їх діти проживали постійно за кордоном (14.3% однозначно хотіли б аби їх діти проживали за кордоном та 30.5% обрали варіант “Швидше так, ніж ні”).

Українці обирають країну для тимчасового проживання під час війни з різних причин. Так, 50.1% опитаних вказали, що обрали країну для проживання тому, що мають в тій країні родичів, друзів чи знайомих. 30.6% опитаних обрали країну, в тому числі, через соціальну підтримку українців, фінансову допомогу, пільги та інші соціальні гарантії. 24.5% опитаних обрали країну через наближеність до України. В тому числі, 19.1% опитаних знайшли перед прибуттям безкоштовне житло та підтримку, по цій причині поїхали до тієї країни. 16.6% опитаних приїхало до країни свого тимчасового перебування тому, що була можливість безкоштовного транспорту до тієї країни. 9.1% опитаних респондентів обрали країни через віддаленість від України. 21.6% опитаних вказали, в тому числі, причиною обрання країни - теплий клімат та комфортні умови проживання. 17% обрали варіант “Висока оплата праці та рівень життя”. В опитуванні була можливість обрати декілька варіантів відповіді. Окрім того, респонденти вказували індивідуально на інші причини обрання країни, наприклад: подалі від Росії, високий рівень медицини, релокацію компанії, у якій працювали до війни, низькій рівень толерантності до росіян, відносно схожу мову та комфортні умови ведення бізнесу тощо (див. таблиця 3).

Таблиця 3

Запитання “Ви обрали країну у якій проживаєте тому, що:”, %

Маю в цій країні родину чи знайомих людей	50.1
Існує соціальна підтримка українців (фінансова допомога, пільги, тощо)	30.6
Країна знаходиться близько до України	24.5

Теплий клімат, комфортні умови проживання	21.6
Перед прибуттям знайшов в цій країні безкоштовне житло та підтримку	19.1
В країні висока оплата праці та рівень життя	17.0
Була можливість безкоштовного транспорту до цієї країни	16.6
Маю хороше знання мови цієї країни	11.6
Країна знаходиться далеко від України	9.1
Комфортні умови ведення бізнесу (оподаткування)	3.3
Інше	8.2

Також, 22% українців хотіли б змінити зараз країну перебування на іншу, якби була така можливість (окрім варіанту повернення в Україну), 54.8% респондентів влаштовує країна їх тимчасового перебування, ще 22.3% обрали варіант “важко відповісти”. Серед опитаних респондентів, 66% влаштовує рівень державної підтримки українців у країні, де вони зараз перебувають, 16.9% опитаних швидше незадоволені рівнем державної підтримки, 18.1% обрали варіант “важко відповісти”.

У відповідь на запитання “Чи плануєте Ви повертатися в Україну та коли?” 17% респондентів відповіли, що планують повертатися найближчим часом, ще 23.1% опитаних обрали варіант “планую, але трохи почекаю”, 34.9% опитаних респондентів планують повернутися в Україну тільки коли закінчиться війна, а 9.4% відповіли, що не планують повертатися в Україну взагалі, 15.5% опитаних обрали варіант “важко відповісти”.

Найбільше тих, хто планує повертатися до України найближчим часом, проживають у сусідніх до України країнах. Таким чином, 60% від всіх опитаних мешканців сусідньої Молдови планують повернутися до України найближчим часом. Також, бажають повернутися до України найближчим часом 27.8% тимчасових мешканців Польщі, 25% тимчасових мешканців Угорщини, 20% тимчасових мешканців Румунії, 8.3% опитаних, які тимчасово проживають у Словаччині. Також планують повернутися найближчим часом 22.9% тимчасових

мешканців Чехії, 10.3% тимчасових мешканців Німеччини, 43% тимчасових мешканців Литви та 38.9% тимчасових мешканців Іспанії.

Найбільше людей, що планують повернутися до України тільки після закінчення війни, проживає сьогодні у Франції. Так, 63.2% українських тимчасових мешканців Франції планують повернутися, але після закінчення війни. Також тільки після війни повернутися планують 45.8% тимчасових мешканців Словаччини, 45.5% українців, які тимчасово проживають в Швейцарії, та 41.1% українців, які тимчасово проживають у Великій Британії. Також повідомили, що планують повернутися після війни 40.2% тимчасових мешканців Німеччини та 39.6% тимчасових гостей Чехії.

Про свої плани не повертатися до України повідомили 25% на разі тимчасових мешканців США, 28.9% тимчасових мешканців Канади, 25% тимчасових мешканців Ізраїля, 16.2% українських людей, які тимчасово перебувають в Бельгії, та 12.8% тимчасових мешканців Португалії, 11% тимчасових мешканців Великої Британії та 11.3% тимчасових мешканців Польщі.

Частіше взагалі не планують повертатися до України люди, що тимчасово проживають у більш географічно віддалених країнах.

Найчастіше про намір не повертатися заявляли люди, хто мав кращий фінансовий стан в Україні. Таким чином, 23.8% опитаних респондентів, хто визначився та описав своє фінансове становище в Україні, як “Могли собі дозволити все” у питанні “Яке з цих тверджень найточніше відповідає фінансовому становищу Вас чи Вашої сім’ї до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну?” схилиються до рішення не повертатися більше в Україну, також не планують повертатися 12% опитаних людей, хто свій фінансовий стан в Україні описував, як “могли дозволити купувати авто, квартири”. Респонденти, що описували свій фінансовий стан, як “Могли дозволяти собі відкладати та купувати більш коштовні речі такі як авто та квартири” частіше планують повертатися тільки після закінчення, такі наміри мають 51.3% опитаних респондентів з відповідним фінансовим становищем.

Відповідно, планують повертатися до України вже або найближчим часом найбільше респонденти, хто описував свій фінансовий стан як “Ми могли дозволяти собі купувати деякі коштовні речі (такі як холодильник або телевізор). Планують повертатися після війни або взагалі не повертатися частіше респонденти, хто описував свій стан в Україні як “Могли собі дозволити відкладати та купувати більш коштовні речі, такі як авто чи квартира” (детальніше див. у таблиці 4).

Таблиця 4

“Яке з тверджень найточніше відповідає фінансовому становищу Вас чи Вашої сім’ї до початку повномасштабного вторгнення рф в Україну?”, %

Відповідь на питання	Планують повернутися вже або найближчим часом	Планують повертатися після кінця війни або взагалі не планують повертатися
Нам вистачало грошей на їжу, але купувати одяг вже було важко	44.0	56
Нам вистачало грошей на їжу, одяг і ми могли дещо відкладати, але цього не вистачало, щоб купувати дорогі речі (такі як холодильник або телевізор)	47.6	52.4
Ми могли дозволити собі купувати деякі коштовні речі (такі як телевізор або холодильник)	54.1	45.9
Ми могли дозволити собі відкладати та купувати більш коштовні речі (авто, квартиру)	36.7	63.4
Ми могли дозволити собі купити все, що захочемо	47.6	52.4

На запитання “Чи було у Вас бажання до війни переїхати до іншої країни на постійне або тимчасове місце проживання?” відповіді респондентів поділились наступним чином: 11.8% опитаних респондентів планували переїзд до іншої країни ще до війни, 43.6% опитаних іноді про це думали, 39.8%

опитаних не думали і не планували переїзд з України і 4.8% опитаних обрали варіант “важко відповісти”.

Серед тих респондентів, хто визначився і у кого до війни було бажання переїхати до іншої країни на постійне чи тимчасове місце проживання, 44.6% зараз не планують повертатися до України, 24% планують повертатися, але після закінчення війни. Також, 30.8% опитаних, які ще перед війною планували переїзд, зараз планують повернутися до України вже або найближчим часом. Серед тих, хто іноді думав про те, щоб переїхати до іншої країни - тільки 10% не планують повертатися в Україну взагалі, тоді як ще 45.8% планує повернутися тільки після закінчення війни, а 43.9% планують повернутися до України вже або найближчим часом.

Серед опитаних людей, хто ніколи не думав і не планував переїзд до іншої країни на постійне або тимчасове місце проживання, 55.6% опитаних планують повернутися до України вже або трохи згодом, 40.6% після війни та 3.8% взагалі не планують повертатися.

Щодо працевлаштування, респонденти на питання “Чи працюєте ви зараз?” відповідали наступним чином: 25.3% опитаних вказали, що працюють на роботі, де працювали до 24.02.2022, 17.7% респондентів знайшли нову роботу за новим місцем тимчасового перебування. Ще 4.3% знайшли нову роботу, але онлайн, 3.3% займаються підприємницькою діяльністю, а 44.3% опитаних респондентів не працюють. Найбільше працевлаштованих на нове місце роботи, за місцем перебування опитаних респондентів, проживає зараз у Чехії - 27.1% опитаних; у Польщі змогли працевлаштуватися 19.0% українців, що були змушені покинути свої домівки через війну. Також, 17.1% респондентів з Німеччини вказали, що працюють на новій роботі за місцем проживання та 11.3% опитаних працюють на новій роботі в Португалії. Серед усіх респондентів, що залишились працювати на роботі, де працювали до 24 лютого 2022 року, 21.5% проживають сьогодні у Португалії, ще 19.8% живуть у Польщі, 10.2% - в Чехії, 6.8% живе сьогодні в Австрії, і 5.6% - у Туреччині. Найбільший відсоток серед усіх непрацевлаштованих громадян України, які вимушено покинули

Україну через війну, проживає зараз у Німеччині, таких 23.2% серед всіх непрацюючих опитаних респондентів, в той час як у Польщі проживає 15.2% українців, які не працюють. Варто зауважити, що серед всіх українських громадян, що сьогодні проживають в Німеччині через війну, не працює 61.5% опитаних респондентів. Також, велика кількість людей, що не працюють взагалі, проживає у Іспанії, таких є 66.7% серед опитаних респондентів, що проживають в цій країні. Серед опитаних, найбільше підприємців проживає сьогодні у Португалії - 26.1% займається підприємницькою діяльністю. Також, по 13% опитаних підприємців проживають сьогодні в Польщі та Німеччині. 8.7% живуть в Австрії, і по 4.3% проживають в Румунії, Словаччині, Чехії, Канаді, Кіпрі Туреччині та Іспанії.

Серед опитаних респондентів, що займаються підприємницькою діяльністю, найбільший відсоток тих, хто не планує повертатися до України. Так, 21.1% опитаних підприємців не планують повертатися до України, 36.8% планують повертатися тільки коли закінчиться війна. В той час, серед тих, хто не планує повертатися, 23.9% працюють на роботі, де працювали до 24.02.2022, 25.4% вже працюють на роботі за новим місцем проживання, 31.1% серед тих, хто не планує повертатися, сьогодні не працюють, та ще по 6% займаються підприємницькою діяльністю або працюють на новій роботі онлайн. 7.5% опитаних респондентів, що не планують повертатися, на питання про роботу вказували різні інші обставини життя на цей момент, такі як: декретна відпустка, навчання, пошук роботи, тощо.

У наступному блоці анкети респондентам пропонувалось відповісти на 6 запитань стосовно планів на майбутнє життя в Україні для своїх дітей чи онуків. Питання, що задавалось респондентам: “Чи плануєте Ви майбутнє своїх дітей за таких варіантів розвитку подій? Якщо у Вас немає дітей чи онуків, уявіть, що вони є”. Детальніше у таблиці 5.

Таблиця 5

«Чи плануєте Ви майбутнє своїх дітей або онуків в Україні, у разі:», %

	Планують / швидше планують	Не планують / швидше не планують	Важко відповісти
Продовження війни на невизначений період та постійної загрози бомбардувань	19.1	55.4	25.6
Підписання перемир'я, припинення вогню та бомбардувань, підготовки обох сторін до потенційного продовження війни в майбутньому?	31.2	42.7	26.1
Припинення війни через зміну влади в росії, приходу до влади в росії демократичних сил	58.4	23.6	18.0
Припинення війни через капітуляцію росії та її повне роззброєння	72.3	15.4	12.4
Припинення війни, вступу України до НАТО, ЄС чи отримання більш вагомих гарантій безпеки від провідних країн світу?	74.8	13.8	11.7
Чи плануєте ви, що ваші діти або онуки виїдуть з України за будь-яких обставин?	15.8	34.2	50.8

У разі продовження війни, лише 19.1% опитаних респондентів планує майбутнє своїх дітей в Україні. У разі перемир'я, 31.2% опитаних планують життя дітей в Україні. Також жінки частіше планують майбутнє дітей у разі перемир'я, таким чином, 31.9% опитаних жінок схиляються планувати або швидше планувати майбутнє дітей або онуків в Україні за такого сценарію, тоді як чоловіки швидше схиляються не планувати майбутнє дітей в Україні у такому випадку (49.5% опитаних чоловіків). Також частіше не планують майбутнє власних дітей в Україні респонденти віком від 30 до 50 років. Відносно схоже впливають на респондентів ситуації з припиненням війни через капітуляцію та отримання більш вагомих гарантій безпеки (72.3% та 74.8% відповідно).

Висновки до Розділу 2

Військове вторгнення РФ на територію Незалежної України 24 лютого 2022 року спричинило найбільшу гуманітарну кризу з часів Другої світової війни.

Сьогодні Україну покинуло більше 7 млн. українських громадян, які змушені шукати прихисток у країнах по всьому світу. Ще майже 8 млн. людей є внутрішніми переселенцями. За прогнозами ООН Україну може покинути до 8 млн. осіб. Щодня свої домівки в Україні змушені покидати люди. І поки війна триває, ситуація з українськими біженцями може погіршуватися.

У розділі розглянули міграційні процеси в Україні. Від початку проголошення Незалежності в Україні переважали, перш за все, трудова міграція, а також часто зустрічалася освітня міграція населення. Трудові мігранти є важливою частиною української економіки. Так, у 2019 році рівень надходжень коштів від трудових мігрантів в Україну становив 15.3 млрд. доларів, тобто 10% ВВП країни. Розглянули статистику перебування українських громадян в інших країнах протягом історії Незалежності. Визначили основні країни призначення українських трудових мігрантів. А також зміни напрямків трудової міграції від початку Незалежності до сьогодні. Загалом, у світі нараховується сьогодні більше 5 млн. трудових мігрантів. З початку війни 24 лютого 2022 року, кількість людей, що були вимушені покинути України зростає. Таким чином, більше 7 млн. людей покинуло Україну після військового вторгнення. Частина вимушених мігрантів повернулася, ще частина планує повернутися найближчим часом, але більшість залишається і далі в іншій країні та планує повертатися тільки після закінчення війни або взагалі не повертатися до України. Загальна кількість українських громадян, що сьогодні проживає в інших країнах світу, становить більше 12 млн. Враховуючи трудових мігрантів, вимушених мігрантів через російсько-українську війну та інших. У розділі описані результати опитування, що проходило 10-11 червня та охоплює 720 респондентів, що були змушені виїхати з України через війну та мешкають у 42 країнах світу. З'ясували, що більшість людей, що були вимушені покинути власну країну через російсько-українську війну, планує повертатися до України. Не планують повертатися взагалі тільки 9.4% опитаних. Частина людей планують повертатися вже або найближчим часом, а інші планують повернутися, але тільки після війни. Відповідно до потенційних сценаріїв розвитку подій, у

разі продовження війни як зараз та загрози бомбардувань, тільки 19.1% респондентів планують майбутнє своїх дітей в Україні. Найчастіше люди планують майбутнє власних дітей у разі повної капітуляції росії та її повного роззброєння, а також у ситуації вступу України до ЄС, НАТО та отримання більш вагомих гарантій безпеки від провідних країн світу.

ВИСНОВКИ

Визначення поняття «міграція» бере початок від слова “migratio”, яке з латинської означає переміщення, переселення. Одним із перших запропонованих визначень поняття «міграція» належить Е. Равенштейну. Він описував міграцію як «постійну або тимчасову зміну місця проживання людини». Створена у 1999 році наукова класифікація вивчення поняття міграції, включала 7 наукових підходів, серед яких: економічний, політичний, правовий, культурний, історичний, релігійний та соціологічний. Було визначено основні теорії вивчення міграції у соціологічно-історичного напрямку. Викремлюють наступні класифікації міграції: за правовим статусом; способом реалізації; кількістю мігрантів, повторювальністю, за відстанню, за тривалістю, за добровільністю та відповідно до причин і цілей. Розглянувши класифікації міграції, було визначено, що міграцію через війну слід відносити, відповідно критеріїв «причин та цілей» до різновиду політичної міграція, а саме - політичні біженці. До класифікації міграції українців, відповідно критерію «добровільності», міграцією під час війни можна назвати міграцією вимушеною. Вимушену міграцію поділяють на наступні категорії: а) особи, що шукають притулку; б) особи, що мають тимчасовий статус біженця; в) особи, що мають постійний статус біженця. В умова російського вторгнення, особи масово виїжджають з України до інших країн. Варто зауважити, що вимушена міграція населення в умовах війни, відповідно способу реалізації може бути як стихійна, коли люди їдуть не маючи чіткої мети куди, також ланцюгова, коли люди прибувають до інших країн чи регіонів тому, що мають там знайомих та організована, так як часто люди виїжджають з країни чи власного міста групами організовано до інших регіонів.

З проголошенням Незалежності України, міграційні процеси українців постійно вивчаються науковцями. В Україні в перші роки спостерігався масовий відтік населення. Не зважаючи на велику кількість вибулих мігрантів, в перші роки Незалежності в Україні спостерігався додатковий міграційний приріст населення. Найбільшими та найпоширенішими міграціями від початку і до

повномасштабного вторгнення російської федерації, в Україні були економічні, зокрема, трудові міграції. Результатами перших масштабних досліджень, що проводилися в Україні стосовно кількості осіб, що працюють за кордоном, були прогнозовані дані у 2.5-2.7 млн., що працюють за кордоном постійно або періодично, що становило 10% працездатного населення. До 2021 року ця цифра зросла та за останніми оцінками становить близько 5 млн. осіб, які проживали в інших країнах як трудові мігранти. Також в Україні є поширеною освітня міграція. Українці їдуть до інших країн здобувати освіту і часто не повертаються. Таким чином, до початку війни в Україні, кількість українців, що знаходилася за кордоном перевищувала 5 млн. осіб, а з початком повномасштабного військового вторгнення росії кількість мігрантів зросла у 2.5 рази та оцінюється сьогодні у понад 13 млн. осіб.

В ході кваліфікаційної роботи було проведене опитування. Загальна кількість опитаних респондентів становить 720 осіб, які проживають у 42 країнах світу. Переважно були опитані люди, що покинули свої домівки через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. Більше половини опитаних є молодь 18-23 роки. 33.7% опитаних респондентів мають дітей. Варто зауважити, що 51.6% респондентів планували переїзд з України, або думали інколи про те, щоб переїхати до іншої країни на тимчасове чи постійне місце проживання ще до війни. Тому більшість людей, які сьогодні виїхали з України, переважно про це задумувалися раніше. Також з країни сьогодні виїхали переважно ті, хто відвідував вже інші країни до війни: 82.1% опитаних відвідували інші країни, а 51.6% серед тих, хто був за кордоном, сьогодні проживають у країні, де вже були.

Українці, вимушені покинути свої домівки через російсько-українську війну, переважно планують повертатися до України. Пост-міграційні наміри українців сьогодні часто є невизначеними, залежать від майбутнього розвитку ситуації. Тільки 9% опитаних респондентів зараз точно не планують повертатися в Україну взагалі. Всі інші респонденти переважно мають такі наміри, або поки не визначилися. На плани українців сьогодні впливає війна та невизначеність. В

ситуації, яка є сьогодні - продовження військових дій та потенційної загрози постійних бомбардувань, тільки 17% планують повертатися найближчим часом, ще 23% опитаних планують, але трохи пізніше. Майже 35% опитаних респондентів планують повертатися, але тільки після закінчення війни.

Варто відзначити, що окрім загрози неповернення до України осіб, що виїхали через війну, можна прогнозувати потенційне збільшення кількості осіб, що можуть не повертатися в Україну серед тих людей, що вже проживають за кордоном як трудові мігранти. Таким чином, ще у 2020 році дослідженням Нацбанку Польщі називалася цифра у 52% серед українських трудових мігрантів, які бажають залишитися в Польщі ще до 3-х років. Після початку війни кількість таких людей буде зростати.

У випадку продовження війни та загрози постійних бомбардувань, тільки 19.1% опитаних планує майбутнє власних дітей в Україні. Тільки у випадку капітуляції росії та вступу України до НАТО, ЄС чи отримання більш серйозних гарантій безпеки від інших країн світу, українці, переважно, планують майбутнє своїх дітей в Україні, таких є 72.3% у випадку припинення війни через капітуляцію росії та її повно роззброєння та 74.8% респондентів готові планувати майбутнє своїх дітей в Україні у разі вступу України до ЄС, НАТО та отримання інших гарантій безпеки.

Сьогодні мільйони людей проживають в інших країнах, і чим довше буде тривати війна в Україні - тим менше людей повернуться до України. Якщо війна триватиме до кінця року чи довше, до України може не повернутися близько 5 млн. осіб (Лібанова, 2022). За інформацією уряду Польщі, станом на 7 травня, у країні працевлаштувалося більше 100.000 українських біженців. Також українці активно працевлаштовуються і в інших країнах. Процес адаптації українців на нових місцях проживання відбувається швидко. Також в цей час люди активно працевлаштовують у інших країнах. Так, за результатами опитування, 25% респондентів сьогодні працюють на роботі за новим місцем проживання.

52.5% респондентів відповіли, що їх діти відвідували навчальні заклади вже за новим місцем проживання. Також, 60.6% респондентів, у яких є діти,

відповіли, що хотіли б аби їх діти здобували освіту за кордоном. Тому обсяги освітньої міграції в Україні наступні роки будуть збільшуватися.

У підсумку, українці планують повертатися до України, перш за все, у разі отримання гарантій безпеки себе та своїх дітей. На сьогоднішній день, більшість осіб, що покинули країну через війну, має намір повернутися, серед яких є велика частина тих, хто чекає закінчення війни. У разі продовження військових дій на тривалий термін, замороження конфлікту чи інших не найкращих умов для безпеки в Україні, ми можемо втратити мільйони українців, що будуть шукати майбутнє себе та своїх дітей у інших державах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутмерчук, Д. (2020). *Українська еміграція: віддзеркалення ситуації в суспільстві*. Кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня.
2. Смельянова, Ю., Кундік, І. (2018). Зовнішня трудова міграція в Україні на початку ХХІ століття: соціологічний вимір соціальних перспектив. *Соціологічні студії*, 2(13), 6–13. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-06-13>
3. Ичдуйгу, А. (2001). Региональные и локальные перспективы. Политика международных мигрирующих режимов: транзитные миграционные потоки в Турции. *Международный журнал социальных наук*, 32, 131-142.
4. Каслз, С. (2001). Глобальные тенденции и проблемы. Международная миграция в начале ХХІ века: глобальные тенденции и проблемы. *Международный журнал социальных наук*, 32, 27-42.
5. Касьянова, М. (2016). Особливості трудової міграції. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*, 8, 196-199.
6. Новосад, К.Я. (2018). Міграція населення у міждисциплінарному та соціологічному вимірах. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*, 12, 100–110.
7. Курберт, О. (2020). Міжнародна трудова міграція в незалежній Україні. *Історія народного господарства та економічної думки України*, 53.
8. Курунова, Ю. (2005). *Міжнародна міграція робочої сили як чинник економічного розвитку країн (на прикладі міграційних потоків між ЄС і Україною)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.
9. Малиновська, О. (2011). *Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування*. Національний інститут стратегічних досліджень. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-11/Malin_migraziya-dace3.pdf
10. Малиновська, О. (2018). *Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування*. Національний інститут стратегічних

- досліджень. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-09/Malynovska-d28e1.pdf>
11. Ніколаєць, К. М., Ясько, Ю. І., Ніколаєць, О. Ю. (2020). *Економічна наука*, 34-38. http://www.economy.in.ua/pdf/10_2020/8.pdf
12. Новосад, К. (2019). *Соціальні ризики міжнародної трудової міграції з України*. Дисертація. https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/dis_novosad.pdf
13. Равенштайн, Е. (1889). *The laws of migration*. <https://www.jstor.org/stable/2979333>
14. Ровенчак, О. (2006). Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*, 2, 127-139.
15. Чалюк, Ю. (2020). Pest-аналіз причин міграції населення України до країн Євросоюзу. *Економіка та управління національним господарством*, 61-69. <https://doi.org/10.32843/infrastruct49-12>
16. Філатов, В.М. (2014). Специфічні ознаки освітньої міграції та її місце в структурі міграційних потоків, *Ефективна економіка*, №2, с. 1-4. (<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2785>)
17. Шелюк, В. (2001). Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. *Перспективи*, 3(15), 45-50.
18. Castles, S., Van Hear, N. (2012). Root Causes. Global Migration Governance / ed. by A. Betts. Oxford : Oxford University Press, 287–306.
19. Collinson, S. (1994). *Europe and International Migration*. London; New York: Pinter Publishers, XIV, 210 p.
20. Zasoba, Ie., Khomiak, A., Panchenko, L., & Korzhov, H. (2020). The Governance of Global Labor Migration: Literature Review. *National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law*, 3(47), 29-36.
21. Національний банк підвищив облікову ставку до 17,5% річних. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=73392510&showTitle=true

22. Естонія (2022). <https://rus.err.ee/1608603832/chislo-pribyvshih-v-jestoniju-ukrainskih-voennyh-bezhencev-priblizhaetsja-k-39-000>
23. Іспанія (2022). https://zakordon.24tv.ua/skilki-ukrayinskih-bizhentsiv-zmogli-znayti-robotu-ispaniyi_n1987950
24. Італія (2022). <https://espresso.tv/u-italii-perebuvayut-blizko-120-tis-bizhentsiv-z-ukraini>
25. Лібанова, Е. (2022). <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/06/84908432/>
26. Литва (2022). <https://www.delfi.lt/ru/news/politics/glava-socmina-litvy-mnogie-ukraincy-hotyat-vernutsya-na-rodinu.d?id=90309659>
27. Нідерланди (2022). <https://suspilne.media/233729-do-niderlandiv-vid-vijni-viihali-48-tisac-ukrainciv/>
28. Португалія (2022). https://zaxid.net/portugaliya-rozsliduye-peredachu-rosiyi-danih-ukrayinskih-bizhentsiv_n1542547
29. Франція (2022). <https://espresso.tv/u-frantsii-prikhistili-ponad-70-tis-ukrainskikh-bizhentsiv>
30. Швейцарія (2022). <https://www.swissinfo.ch/rus/біженці-з-україни-і-складний-пошук-роботи-в-швейцарії/47610186>
31. Twitter. Німеччина (2022). https://twitter.com/BMI_Bund/status/1521399836787978241
32. ТСН. Польща (2022). <https://tsn.ua/ato/opituvannya-pokazalo-skilki-ukrayinciv-hochut-zalishitisya-u-polschi-pislya-viyni-2070391.html>
33. Велика Британія (2022) <https://biz.nv.ua/ukr/markets/wizz-air-vidilyaye-10-tisyach-bezkoshtovnih-kvitkiv-dlya-ukrajinskih-bizhenciv-yaki-letyat-v-britaniyu-50241648.html>

ДОДАТОК

Анкета опитування

Пост-міграційні наміри українців в умовах російсько-української війни.

В умовах російського вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року, за даними ООН, майже 13 млн. українців були змушені покинути свої домівки. Частина людей сьогодні проживає в західних регіонах України. Також майже 5 млн осіб покинули країну та знаходяться сьогодні у країнах Європейського союзу, США, Канади та інших.

Мета опитування - дослідити наміри українців зараз та після перемоги. Дізнатися, що на них впливає, які причини обрання тієї чи іншої країни та які мають плани українці після війни.

Опитування повністю анонімне, а дані будуть використані тільки у загальному вигляді.

Вступ:

1. Де Ви знаходились 24.02.2022 ?
 - Перебувала(-в) 24.02 вдома (або в межах України)
 - 24 лютого я тимчасово знаходився(-ся) за кордоном з власних причин і вирішив (або не зміг) повернутися до України
2. Оберіть область, де Ви мешкали на момент початку війни:
 - області України у варіантах
3. У який період часу Ви покинули місце свого постійного проживання?¹
 - До 24.02.2022
 - Від 24 лютого до 26 лютого
 - Від 27 лютого до 9 березня
 - Від 10 березня 2022 до 31 березня 2022
 - Від 1 квітня 2022 до 30 квітня 2022
 - Від 01 травня 2022
4. Чи відбуваються(відбувалися) під час повномасштабного вторгнення бойові дії та(або) бомбардування у населеному пункті(або поруч), де Ви проживали до 24.02.2022?
 - Так
 - ні

ОСНОВНА ЧАСТИНА

5. До початку війни, Ви проживали у:
 - Власному житлі
 - Орендованому житлі
 - Інше (гуртожитки при університетах і т.д.)
6. Чи постраждало Ваше житло під час війни?
 - Так, повністю знищене
 - Так, частково постраждало
 - Не знаю
 - Ні, житло не постраждало
7. В якій країні Ви зараз знаходитесь?
 - перелічені країни
8. Чи змінювали Ви країну проживання після виїзду з України?
 - Відвідував іншу(-і) країни декілька днів на шляху до країни, де живу зараз
 - Так, спочатку жила(-в) в одній країні, пізніше переїхав до іншої, де зараз проживаю
 - Подорожував(-ла) тимчасово до інших країн з власних справ чи цілях туризму, але живу в одній країні весь час.
 - Залишаюся в країні, куди приїхав спочатку і нікуди не переїжджав(-ла)
 - Планую переїхати до іншої країни, живу зараз в цій країні тимчасово
9. Скільки країн Ви відвідали протягом періоду від 24 лютого 2022 року? В тому числі проїздом і туризмом
 - 1 країну, де зараз і живу
 - 2 країни

- 3 країни
 - 4 країни
 - 5 країн і планую щ
10. Чи розмовляєте Ви державною мовою країни, в якій тимчасово проживаєте?
- Так, вільно розмовляю
 - Швидше так, можу спілкуватися на елементарні теми
 - Не розмовляю
11. Чи були Ви за кордоном(в будь-яких країнах) до початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року?
- так
 - ні
12. Чи відвідували Ви країну, де зараз проживаєте, до початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року?
- Так
 - ні
13. З якою метою ви відвідували інші країни до війни?
- туризм
 - З метою працевлаштування (або сезонної роботи)
 - Бізнес
 - Освіта
 - Інше
14. Чи розмовляєте Ви англійською мовою?
- так
 - ні
15. Якби була можливість, чи хотіли б Ви зараз змінити країну тимчасового проживання ? (окрім варіанту повернення в Україну)
- Так, хотів би змінити країну тимчасового проживання
 - Швидше так, ніж ні
 - Складно відповісти
 - Швидше ні, ніж так
 - Ні, мене цілком влаштовує країна мого перебування
16. Ви обрали країну для тимчасового проживання тому, що (можна обрати декілька варіантів відповіді):
- Наближеність до України
 - Віддаленість від України
 - Соціальна підтримка українців тією державою
 - Маю в цій країні родину
 - Маю в цій країні знайомих
 - Висока оплата праці в країні
 - Маю гарне знання мови країни
 - Інше _____
17. Чи задоволені Ви рівнем державної підтримки українців у країні, де сьогодні тимчасово проживаєте?
- Так, повністю задоволена(-ий) рівнем підтримки
 - Скоріше так, задоволена(-ий)
 - Складно відповісти
 - Скоріше ні, не задоволена (-ий)
 - Ні, взагалі не задоволена(-ий) рівнем підтримки
18. Чи підтримуєте Ви фінансово армію чи інші волонтерські організації, що працюють в Україні?
- Так, постійно намагаюся підтримувати фінансово
 - Так, періодично надсилаю кошти
 - Так, декілька разів підтримував
 - Ні, не маю такої можливості

Блок 3: Майбутнє дітей чи онуків в Україні

19. Чи плануєте Ви майбутнє своїх дітей або онуків в Україні у разі: ПРОДОВЖЕННЯ ВІЙНИ НА НЕВИЗНАЧЕНИЙ ПЕРІОД ТА ПОСТІЙНОЇ ЗАГРОЗИ БОМБАРДУВАНЬ?
- Так, планую
 - Швидше планую, ніж не планую
 - Складно відповісти
 - Швидше не планую, ніж планую
 - Ні, не плану

20. Чи плануєте Ви майбутнє своїх дітей або онуків в Україні у разі: ПІДПИСАННЯ ПЕРЕМИР'Я, ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ ТА БОМБАРДУВАНЬ, АЛЕ ПІДГОТОВКИ ОБОХ СТОРІН ДО ПОТЕНЦІЙНОГО ПРОДОВЖЕННЯ ВІЙНИ В МАЙБУТНЬОМУ?
- Так, планую
 - Швидше планую, ніж не планую
 - Складно відповісти
 - Швидше не планую, ніж планую
 - Ні, не планую
21. Чи плануєте Ви майбутнє своїх дітей або онуків в Україні у разі: ПРИПИНЕННЯ ВІЙНИ ПО ПРИЧИНІ ЗМІНИ ВЛАДИ В РОСІЇ ТА ПРИХОДУ ДО ВЛАДИ В РОСІЇ ДЕМОКРАТИЧНИХ СИЛ?
- Так, планую
 - Швидше планую, ніж не планую
 - Складно відповісти
 - Швидше не планую, ніж планую
 - Ні, не планую
22. Чи плануєте Ви майбутнє своїх дітей або онуків в Україні у разі: ПРИПИНЕННЯ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ КАПУТУЛЯЦІЮ РОСІЇ ТА ЇЇ ПОВНЕ РОЗЗБРОЄННЯ?
- Так, планую
 - Швидше планую, ніж не планую
 - Складно відповісти
 - Швидше не планую, ніж планую
 - Ні, не планую
23. Чи плануєте Ви майбутнє своїх дітей або онуків в Україні у разі: ПРИПИНЕННЯ ВІЙНИ, ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО, ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЧИ ОТРИМАННЯ ІНШИХ ВАГОМИХ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ ВІД ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ?
- Так, планую
 - Швидше планую, ніж не планую
 - Складно відповісти
 - Швидше не планую, ніж планую
 - Ні, не планую
 -
24. Чи маєте ви неповнолітніх дітей?
- так (1 дитина)
 - так (двоє дітей)
 - так, троє і більше)
 - ні, не маю
- 24.1 Чи відвідують сьогодні Ваші діти заклади освіти?
- Відвідують навчальні заклади за новим місцем перебування
 - Діти навчаються в українських школах онлайн
 - Не відвідують заняття
- 24.2 Чи хотіли б Ви, щоб Ваші діти здобували вищу освіту за кордоном?
- так
 - ні
 - не знаю
- 24.3 Чи хотіли б Ви, щоб Ваші діти проживали за кордоном?*
- Так, однозначно
 - Швидше так, ніж ні
 - Складно відповісти
 - Швидше ні, ніж так
 - Однозначно н
25. Чи було у Вас бажання до війни переїхати до іншої країни на постійне або тимчасове місце проживання ?
- Так, планував
 - Так, іноді думав про це
 - Складно відповісти
 - Ні, не думав і не планував
26. Чи отримували Ви документи для перебування в Європі?
- Так, реєстрував(-ла) статус біженця
 - Так, отримував(-ла) статус Тимчасового захисту
 - Так, отримувала (-в) статус Міжнародного захисту

- Ні, перебуваю по біометричному паспорту як турист
27. Чи плануєте Ви повертатися додому та коли?
- Так, найближчим часом планую їхати додому
 - Так, але трохи почекаю
 - Так, але тільки коли закінчиться війна
 - Ні, не планую
 - Складно відповісти
28. У вас була робота до війни?
- Так
 - ні
 - Інше (на пенсії, інвалідність, і т.д.)
29. Чи працюєте Ви зараз?
- Працюю на роботі, де працював до 24.02.2022
 - Працюю на новій роботі по місцю тимчасового проживання
 - Працюю на новій роботі онлайн
 - Не працюю
 - Важко відповісти (?)
 - Інше
30. Якщо Ви поверталися б сьогодні до України, чи хотіли б Ви залишитись жити у населеному пункті, де мешкали до 24.02?
- Так, хотів би залишитись там
 - Ні, планую змінити населений пункт проживання
 - Не планую повертатись
31. Чи мали Ви знайомих людей у країні (населеному пункті), де зараз тимчасово проживаєте?
- так
 - ні
32. Чи отримуєте Ви фінансову підтримку від держави, де проживаєте?
- Так, отримую
 - Подав документи, чекаю на отримання
 - Ні, не отримую і не планую
33. Чи підтримуєте Ви фінансово рідних, що залишились в Україні?*
- Так, намагаюсь постійно пересилати кошти рідним в Україну
 - Іноді надсилаю кошти
 - Не надсилаю коштів (або немає кого підтримувати)
 - Потребую підтримки сам(-а) та отримую фінансову допомогу від рідних з України

СОЦ.-ДЕМ.

34. Ваша Стать:
- жіноча
 - чоловіча
35. Вік
- 18-23
 - 24-30
 - 30-35
 - 35-40
 - 40-50
 - 60+
36. Соціальний статус:
- Студент
 - Працюю
 - Домогосподарка
 - Безробітній
 - Підприємець
 - Інше _____
37. Рівень освіти
- Повна вища освіта
 - Неповна вища освіта
 - Повна загальна середня
 - Професійно-технічна середня освіта
 - Базова загальна середня освіта
 - Початкова загальна освіта

38. Яке з цих тверджень найточніше відповідало фінансовому становищу Вас чи Вашої сім'ї до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну?

- Нам не вистачало грошей навіть на їжу
- Нам вистачало грошей на їжу, але купувати одяг вже було важко
- Нам вистачало грошей на їжу, одяг і ми могли дещо відкласти, але цього не вистачало, щоб купувати дорогі речі (такі як холодильник або телевізор)
- Ми могли дозволити собі купувати деякі коштовні речі (такі як телевізор або холодильник)
- Ми могли дозволити собі відкласти та купувати більш коштовні речі (авто, квартиру)
- Ми могли дозволити собі купити все, що захочемо